

IN MEMORIAM

ПРОФ. ДР ГЛИГОРИЈЕ ЗАЈЕЧАРАНОВИЋ (Велики Јасеновац, 12. 2. 1930. – Ниш, 19. 12. 2008)

Проф. др Глигорије Зајечарановић умро је 29. 12. 2008., а сахрањен 31. 12. 2008. на нишком гробљу. На комеморативном скупу на Филозофском факултету од колеге Глигорија Зајечарановића опростили су се – декан Филозофског факултета, проф. др Момчило Стојковић и шеф катедре за Општу социологију, проф. др Љубиша Митровић. Овде као прилог in memoriam дајемо садржај говора проф. др Љубише Митровића.

Тужни скупе,

Поштована породицо Зајечарановић,
драге колегинице и колеге,

Опраштамо се од професора чије је дело уткано у темеље ове институције и академске заједнице Универзитета у Нишу. Од самог формирања па до одласка у пензију, проф. др Глигорије Зајечарановић, радио је на Филозофском факултету. Ради се о човеку високог интелектуалног формата, који је имао своју биографију и библиографију. Не само што је обављао јавне функције: декана Филозофског факултета, ректора Универзитета у Нишу, управника Студијске групе за социологију, Центра за марксизам, уредника часописа, већ је као врстан филозоф, у својој генерацији, био један од најбољих студената. Докторирао је на проблему класичне немачке филозофије, објавио је преко 250 научних радова у домаћим и иностраним часописима („Facta Universitatis“, Ниш, бр.2/1999, стр.167-176) и више самосталних књига од којих су најзначајније: *Анализа и синтеза у оквиру дијалектике Хегела и Маркса (1966); Дијалектика људског света (1969); Дијалектика немачке класичне филозофије (1971); Основи методологије науке (1974); Историја марксистичке филозофије (1984); Увод у филозофију (1982); Савремена филозофија I (1992); Савремена филозофија II (1995); Логика (1996).*

Проф. др Глигорије Зајечарановић предавао је бројне дисциплине на Филозофском факултету у Нишу и другим факултетима у земљи: филозофију, логику, методологију наука, марксизам, савремену филозофију. Био је ментор многим дипломцима на социологији, магистрантима и докторантима; члан комисије и председник. Бавио се и превођењем филозофске литературе са немачког језика.

Глигорије је живео повучено и скромно, сав предан филозофији. Поред породице, она је била његова највећа страст и љубав. Монашки је служио позиву филозофа: непрестано истражујући, о чему говоре бројне његове студије објављене на нашем или страним језицима. Надам се, да ће нове генерације филозофа наћи времена да истраже дела Зајечарановића и Цекића, а факултет објавити посебан зборник и

библиографију њихових радова. Извесно је, да њихово дело превазилази границе нишке универзитетске средине и да ће њихов рад тек бити валоризован у историји развоја филозофије у Србији.

Глигорије је био одани пријатељ филозофије, човек принципа, сав предан науци и позиву. У његовом стваралаштву треба тражити меру његове вредности. Јавне функције га нису окупирале. Оне су узгред дошле, више као израз друштвених потреба средине неголи његове личне жеље за ту врсту ангажовања. Чак и функција ректора, коју је вршио, више је израз компромиса двеју политичких фракција (либералне и конзервативне) у ондашњем политичком животу града Ниша, него ли његове жеље за промоцијом те врсте. Али и на тој функцији, ваља рећи, Глигорије је био принципијелан службеник академске заједнице и њене аутономије. Јер, као истакнути филозоф – могао је својим професионализмом, а не провинцијализмом, афирмисати улогу и значај институције на чијем се челу налазио.

Глигорија смо познавали као скромног човека и озбиљног научника. Он ће у нашем сећању остати као вредан филозофски неимар који је положио „камен темељац“ у храм науке и истине, као што је то Филозофски факултет у Нишу. Тиме је задужио све нас и будућа поколења, да са поносом гледамо на његову личност и дело.

Само велики умови имају вишедимензионалну креативну моћ да искораче из уских окриља науке и њених дисциплина и да се крећу ка непознатим трансдисциплинарним областима. Такву моћ имао је Глиша – способност да проговори и језиком поезије из срца филозофије.

Колико је Глигорије био посвећен филозофији, говоре на само његови систематски радови из области филозофије историје, већ и то – да је по одласку у пензију – прешао на други језик њеног интерпретирања. Позајмио је глас Орфеја, окренуо се песничком дискурсу – да би опевао суштину филозофских погледа највећих мислиоца – барјактара филозофске мисли од антике до савремене филозофије. О томе сведоче две објављене збирке Глишиних песама у нишкој Просвети (*Софијин поглед*, 2001; *Чезња за мудрошћу*, 2002).

Глигорије Зајечарановић, тај тихи човек монашког изгледа, био је не само страсни заљубљеник у филозофију, већ као да је веровао највећем српском песнику Бранку Миљковићу – да ће једнога дана сви певати и да ће у будућности песници моћи да препевају Ајнштајнове и друге научне и филозофске формуле. Из тог његовог уверења, као израз његове даровитости и тежње за духовном синтезом филозофије и поезије – настале су његове збирке песама.

Сам аутор у предговору за збирку *Софијин поглед*, између осталог каже: „да из вишегодишњег бављења филозофијом, тј. љубављу према мудрости, уз трајно неговање те љубави, навело ме је на покушај да основне идеје филозофа изложим у стиховима“ (стр. 5). А да филозофија и поезија могу да иду заједно, па чак и да се стопе у јединство није сасвим необична идеја (о чему говори стваралаштво највећих филозофа, који су били филозофи и песници – од Заратустре, Лао Цеа, Парменида, Емпедокла, Хераклита, Платона, Лукреција, Маркса, Ничеа, Унамуна, до Бранка Миљковића и Првослава Ралића). Шелинг је чак заговарао програмско јединство филозофије и поезије, надајући се да ће у будућности развој филозофије и науке – ићи у правцу збижавања са уметношћу. У вези са тим очекивањем, Глигорије Зајечарановић, у уводу своје прве збирке песама, између осталог пише: „Мисао стреми ка истини. Али она може добити облик лепе песме. У осталом, за једног од највећих филозофа, Платона, истина и лепота чине исконско јединство. Ако им се

придружи још и доброта могло би се постићи савршенство“ (Исто, стр. 6). Овде бих, подсетио на мисао најумнијег савременог америчког социолога, критичке оријентације, Имануела Волерстина, који снагом Милсове социолошке имагинације анализира проблеме савременог светског друштва, који такође данас тврди: да социологија треба да служи Истини и Доброти, да би служила еманципацији човека и човечанства.

Да ли ће се и када тај идеал о јединству лепоте, истине и доброте остварити, ствар је будућности, међутим, важно је да људи томе стреме. Јер, како рече Б. Миљковић: „Будућност је ту, само је треба препознати и издвојити“. Управо од нашег моралног улога и енергије, културне оријентације и борбе – зависи какав ће она облик попримити.

У знак сећања на дело Глигорија Зајечарановића и његову тежњу за синтезом филозофије и поезије, истине и лепоте, подсећам на речи које је Глиша записао: „Као пријатељ мудрости доживео сам своје најбоље тренутке управо у дружењу са филозофијом и поезијом“.

У знак поштовања те његове љубави, драге колегинице и колеге, дозволите ми да вам прочитам из његове последње збирке *Чежња за мудрошћу* – песму „Философија“, која има програмски карактер и носи естетску поруку.

ФИЛОСОФИЈА

До мудрости тешко се пробити.
Љубит мудрост ипак свако може.
Чежњу можеш у знање увити.
Са знањем се на све гледа строже.

Циљ је мудрих науку да граде
Што целину свега изучава:
Из бића да корен знања ваде,
Шта је узрок, бит и сврха здрава.

Истину ће философ да тражи.
Он о срећи људској увек пита.
Разум људски он би да оснажи,
Да врлина добрим буде сита.

Свако добро ваљда је за људе.
У добра се и истина броји.
И лепота нек за људе буде.
Свака вредност њима добро стоји.

Шта је човек, шта треба да буде?
Философија све нека каже!
Какве нам се могућности нуде,
Какве никад не могу да важе?

И о друштву вазда се размишља.
Може л' бити уређено боље?
Философија пројекте смишља.
Људи за то нек имају воље.

In memoriam

Добра воља услов је морала.
Без истине нема правога знања.
С лепотом се уметност стварала.
Без акције нема бољег стања.

Философија ка мудрости води.
И често је о слободи снила.
С њом кроз праксу стижемо к слободи.
Грчка је σοφία мудрост значила.

Да само подсетим да управо предговор збирке из које сам прочитао ове стихове, Глигорије завршава речима: „Сваки је појединац смртан, али философија и поезија су бесмртне колико и само човечанство“ (стр. 6).

Нека је вечна слава и хвала нашем професору и колеги Глигорију Зајечарановићу.

31. 12. 2008.